

УДК 159.9:378

© І. С. Тодорова, 2019

orcid.org/0000-0001-5137-2929

<https://doi.org/10.33989/2226-4078.2019.2.177352>

ТОДОРОВА Ірина Степанівна

*кандидат психологічних наук, доцент вищого навчального закладу Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі» (м. Полтава)*

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ТОЛЕРАНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ДО АКАДЕМІЧНОЇ НЕДОБРОЧЕСНОСТІ

Проведено аналіз стану висвітлення проблеми академічної доброчесності в психолого-педагогічній літературі. Узагальнені зовнішні та внутрішні чинники вибору студентами моделі прийнятної етичної поведінки в закладі вищої освіти. Представлено результати емпіричного дослідження ставлення студентів до ключових проявів недоброчесності в навчанні. За авторською анкетною означено три рівні толерантності студентів до академічної недоброчесності. Зроблена спроба емпіричним шляхом виявити зв'язок між рівнем домагань, самооцінкою студентів та рівнем їх толерантності до академічної недоброчесності.

Ключові слова: академічна доброчесність, толерантність до недоброчесності, самооцінка, рівень домагань, списування, плагіат, вища освіта.

Постановка проблеми. Норми академічної порядності орієнтують студента на якісне навчання, адекватну самооцінку щодо рівня отриманих компетенцій та виступають стимулом чесної конкуренції на ринку праці. Здобувачі освіти мають усвідомлювати, що від якості здобутих ними компетенцій залежить їх власне майбутнє – спектр можливостей щодо працевлаштування, кар'єрне зростання, соціальний статус, а також перспективи конкурентоздатного розвитку держави в цілому. Рівень толерантності до академічної недоброчесності обумовлює вибір студентами відповідної моделі навчальної поведінки в процесі здобуття освіти та впливає не лише на якісні результати навчання, а й на формування моральної та правової свідомості майбутніх фахівців. Першочерговим завданням для управління процесом формування якісної моделі

навчальної поведінки є з'ясування чинників, що визначають толерантність студентів до академічної недоброчесності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз наукової літератури показав, що проблема академічної доброчесності досліджувалася науковцями у різній площині: з'ясовувалася розповсюдженість та культурологічні особливості явища; причини різних практик академічної недоброчесності та шляхи боротьби із нею. Вивчення міжнародного досвіду забезпечення академічної чесності та боротьби із порушенням етичних стандартів провели В. В. Ромакін (2002), Т. Лічман (2016), В. Хмарський (2016), К. М. Гнезділова (2016), О. С. Ковальчук та Л. М. Потапюк (2017) та ін. Основні і найбільш поширені форми академічної нечесності у різних напрямках та рівнях освіти і науки проаналізував А. Мельничук (2016). Чесність в контексті загальної академічної культури розглянула Л. М. Півнева (2005). Вона довела наявність зв'язку між політичною та академічною культурами в різних країнах. Академічну чесність в контексті сталого розвитку університету, як національну потребу та соціальний капітал як необхідну передумову ефективного управління сучасним університетом в умовах автономії представили Т. Добко (2008), Т. В. Фініков (2016), А. Є. Артюхов (2016), В. Турчиновський (2016) та ін. На пряму залежність якості сучасної вищої освіти від академічної чесності та від наявності в закладі освіти корпоративної культури, побудованій на визнанні чесності однією з головних цінностей, вказують К. М. Гнезділова (2016), Д. О. Сопова (2018). Правові аспекти академічної чесності та боротьби із плагіатом, чесність під кутом правового виховання студентської молоді розглянули Ю. Калиновський (2012), Б. Буяк (2016). Процес формування академічної чесності в освітньому процесі в школі досліджували М. В. Григор'єва, О. І. Крикова, С. Г. Певко, О. О. Гужва (2018) та інші. Огляд теоретичних підходів та результатів емпіричних досліджень академічного шахрайства здійснила Є. Д. Шмельова (2015). Психологічні особливості та передумови плагіату, його зв'язок із творчими здібностями, мотивами, ставленням особистості до себе досліджували О. П. Меркулова та А. С. Даніленко (2014), Г. О. Ульянова (2017).

Узагальнення результатів досліджень дозволяє стверджувати, що академічна доброчесність студентів є однією з найбільш актуальних та ключових проблем сьогодення, від розв'язання якої залежить якість та престиж української вищої освіти. Разом з тим, відчутний дефіцит відомостей щодо процесу формування толерантності студентів до академічної недоброчесності, психологічних факторів, що зумовлюють її рівень. Виявлення чинників, що пов'язані із вибором студентами навчальної поведінки прийнятної за етичними міркуваннями, дозволить більш чітко змодельовати та реалізувати психолого-педагогічні умови, потрібні для здобуття студентами якісної вищої освіти на засадах академічної доброчесності.

Метою статті є виявлення ставлення студентів до проблеми доброчесності в процесі навчання, емпіричне дослідження психологічних чинників толерантності студентів до академічної недоброчесності.

Виклад основного матеріалу. Сформовані особистісні чесноти, позитивні якості характеру, воля та прийняття на себе відповідальності за вчинки є вагомими психологічними чинниками доброчесної поведінки. Нерідко для прояву чесності студенту потрібна міцна воля, щоб здійснити правильний моральний вибір в процесі боротьби з бажанням легко та без напруження досягти успіху в навчанні або гарантовано уникнути невдачі на контрольній чи екзамені. Це стає особливо складним психологічним випробуванням, в умовах, коли студентський колектив та викладачі терпляче ставляться до різноманітних проявів недоброчесності у навчанні, водночас, недоброчесна поведінка інших студентів ніяким чином не карається. В таких умовах в якості головного психологічного механізму академічної доброчесності виступає вчинок як ціннісно-осмислений особистісний вибір відповідно до якого студент, маючи потребу в гарній оцінці, поважає принципи доброчесності і готовий будувати свою освітню траєкторію та взаємодію з викладачами та сокурсниками не порушуючи ні моральних, ні правових норм.

Два найбільш широко відомих і часто використовуваних підходів до вивчення академічного шахрайства виокремлено Є. Д. Шмельовою (2015). Перший підхід розглядає академічну

недобросесність як правопорушення, рішення про вчинення якого приймається в залежності від індивідуального розрахунку витрат (почуття провини, падіння власного морального обличчя, покарання) і вигід (економія часу і зусиль). Таким чином, зниження очікуваної користі від здійснення академічного шахрайства, збільшення суворості покарання та посилення заходів по збільшенню ймовірності виявлення недобросесності викладачем істотно скорочують вірогідність використання студентом нечесних прийомів у навчанні. Другий підхід являє собою аналіз академічного шахрайства у теорії запланованої, навмисної поведінки, згідно з якою вибір поведінки визначається трьома факторами: ставленням до поведінки, тим як інші люди сприймають таку поведінку та оцінкою вірогідності бути викритим та суворо покараним.

Дослідження Є. В. Сивак виявило, що «на масштаби «шахрайства» впливають як персональні характеристики студентів, так і зовнішні по відношенню до них фактори, наприклад, характеристики викладача. Для боротьби з «шахрайством» студентів необхідний комплекс заходів, який повинен реалізовуватися спільними діями викладачів (зусилля окремого викладача безрезультатні, якщо вони не підтримуються іншими) і включати не тільки строгий контроль і неминуче покарання, а й довгострокові заходи: спроби пробудити інтерес до змісту курсу, нестандартні завдання, теми есе тощо» (Сивак, 2006, с. 27).

Психологічними особливостями, які обумовлюють плагіат, є «недостатній розвиток психологічних пізнавальних процесів та пізнавально-пошукової активності, відсутність вмотивованості, невпевненість у власних силах, неусвідомлення негативних наслідків плагіату тощо» (Ульянова, 2017, с. 91). Емпіричним шляхом Г. О. Ульяною встановлено, що рівень розвитку творчих здібностей є значним психологічним чинником плагіату. Так, здобувачі освіти, які виявили негативне ставлення до плагіату та не схильні до нього, характеризуються більш високим загальним рівнем розвитку особистісної креативності, допитливості, уяви. Також вони мають більш високий рівень дивергентного мислення і візуальної творчості у порівнянні із досліджуваними, які визнавали власний досвід плагіату та виявили готовність до його використання.

Дослідження психологічних передумов студентського плагіату, яке було проведено О. П. Меркуловою та А. С. Даниленко, виявило що, студенти, які більш схильні до використання плагіату, відрізняються більш низьким рівнем самоінтересу, впевненості і комунікативних мотивів. Ними зафіксовано, що студенти, які частіше використовують плагіат в навчанні, мають нижчу успішність і менш позитивне інтегральне ставлення до себе. Крім того, визнання більшої допустимості плагіату пов'язане із меншою силою мотивів престижу, творчої самореалізації, більш низькою самоповагою і менш позитивним очікуванням ставлення інших до себе (Меркулова, Даниленко, 2014).

В умовах дії несприятливих зовнішніх чинників (нажаль, саме так можна схарактеризувати ситуацію, що склалася в більшості вітчизняних закладів вищої освіти), вирішальну роль у добросесному поведженні студентів грають саме внутрішні чинники. Серед яких, крім вже означених, можна виокремити самооцінку та рівень домагань студентів. На нашу думку, рівень самооцінки та домагань студентів має зв'язок із толерантністю до академічної недобросесності. Так, студент, якій має високу самооцінку та рівень домагань з більшою вірогідністю буде прагнути до самостійного та добросесного навчання, та буде мати низьку толерантність до академічної недобросесності. В свою чергу, така установка та добросесна стратегія навчання може допомагати студентові утверджувати високу самооцінку та рівень домагань. Також можна передбачити й наявність зворотного зв'язку – коли низка самооцінка й низький рівень домагань збільшують вірогідність високої толерантності до академічної недобросесності.

З метою перевірки даного припущення та виявлення ставлення студентів до різних проявів академічної добросесності нами було проведено опитування 76 студентів 1-го курсу університету денної форми навчання. Було використано методика Дембо-Рубінштейн (у модифікації А. М. Пріхожан), яка заснована на безпосередньому оцінюванні досліджуваними власних якостей: здоров'я, здібностей, розуму, характеру, авторитету серед однолітків, зовнішньої привабливості та впевненості у собі. Для цього обстежуваним пропонується на вертикальних лініях довжиною 100

ммпозначити рівень розвитку в них цих якостей – *показник самооцінки*, і рівень розвитку тих самих якостей, якій би задовольняв їх та давав відчуття гордості за себе – *показник рівня домагань* (Прихожан, 2007, с. 21-29).

Процедура анонімного обстеження полягала у тому, що кожному зі студентів пропонувалось заповнити бланк вказаної методикисамооцінки та рівня домагань, а також відповісти на питання розробленої нами анкети «Толерантність до академічної недоброчесності». Анкета включає сім питань, в яких відображено найбільш поширені у вітчизняній вищій освіті проблеми академічної доброчесності. За ключові показники толерантності студентів до академічної недоброчесності було обрано: ставлення до плагіату; ставлення до застосування покарання за порушення академічної доброчесності; ставлення до фальсифікації інформації, звітів, результатів дослідів ставлення до студентів, які списують при проведенні контрольних робіт та екзаменів; власний досвід та схильність на екзаменах або контрольних користуватися «шпаргалками»; ставлення до замовних контрольних та кваліфікаційних робіт; ставлення до вимагання хабарів з боку викладачів при проведенні екзаменів та заліків.

Досліджувані мали висловити свою оцінку запропонованих ситуацій за допомогою 3-х бальної шкали. Вибір відповіді, позначеної «0» бали, характеризує низьку толерантність танетерпимість до зазначеного прояву недоброчесності; вибір відповіді позначену «1» бал – амбівалентну толерантність, середню позицію між двома крайніми; вибір відповіді, позначену «2» балів – високу толерантність, поблажливість до зазначеного прояву недоброчесності. Проаналізуємо відповіді студентів на питання анкети, представлені у таблиці 1.

Як бачимо з табл. 1, на питання анкети отримано неоднорідні за балами відповіді. Толерантність досліджуваної вибірки студентів до різних проявів академічної недоброчесності суттєво відрізняється – середні оцінки коливаються в межах від найбільшої толерантності (1,58 бали) до найменшої толерантності 0,58 балів).

Виявлено, що найбільш толерантностуденти ставляться допроблеми списування при проведенні контрольних робіт та

екзаменів – середній бал відповіді на це питання № 4 дорівнює 1.58.

Таблиця 1

**Розподіл досліджуваних за відповідями на анкету
«Толерантність до академічної недоброчесності» (n=76)**

Відпо- -відь	Номер питання анкети													
	1		2		3		4		5		6		7	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
«0» балів	7	9,21	16	1,05	29	38,16	3	3,95	13	7,11	31	0,79	41	53,95
«1» бал	59	7,63	45	9,21	38	50,00	26	4,21	55	2,37	38	0,00	26	34,21
«2» «бали	10	3,16	15	9,74	9	11,84	47	1,84	8	0,53	7	9,21	9	11,84
Разом	76	100	76	100	76	100	76	100	76	100	76	100	76	100
Серед- ній бал	1,04		0,99		0,74		1,58		0,93		0,68		0,58	
Ранг	II		III		V		I		IV		VI		VII	

Відповідь «Із розумінням ставлюся до списування, зовсім не засуджую» обрали 61,84% опитаних, ще 34,21% займають середню між двома крайніми позицію та лише 3 з 76 студентів, які брали участь у опитуванні (3,95%) дуже засуджують списування.

Другім за проявом терпимості до недоброчесності із середньою оцінкою 1,04 балів виявилось ставлення до плагіату (питання № 1). Більшість респондентів не готова повністю відмовитися від плагіату; так лише 9,21% опитаних вказали на те, що не використовують чужі роботи без посилання на авторів, в той час як 77,63% опитаних частково допускають можливість плагіату, а 13,16% будуть робити це із великою вірогідністю.

Питання № 2 (ставлення до покарання за порушення академічної доброчесності) та питання № 5 (щодо схильності користуватися «шпаргалками») мають відповідно третє та четверте місця за середніми балами. Дуже схвалюють покарання за недоброчесність у навчанні 21,05% опитаних; 59,21% вагаються в оцінці та 19,74% дуже не схвалюють застосування покарань за академічну недоброчесність. Завжди користуватися

«шпаргалками» налаштовано 10,53% студентів; 72,37% опитаних допускають таку вірогідність і лише 17,11% запевняють, що ніколи не користуються ними.

Більше третини опитаних негативно ставиться до фальсифікації інформації, звітів та результатів дослідів задля отримання бажаного результату оцінювання академічної успішності (питання № 3). Так, 38,16% опитаних обрали відповідь «не буду фальсифікувати інформацію»; в той час як 11,84% опитаних, дуже вірогідно будуть це робити, а 50% допускають таку можливість.

Найменшу толерантність студенти виявили до замовних робіт та хабарів (питання № 6 та № 7). Відносно низькій середній бал (0,68) отримано з питання № 6 (щодо ставлення до замовних контрольних та кваліфікаційних робіт). Так, 40,79% студентів впевнені, що не будуть замовляти виконання курсових, дипломних або розрахункових робіт; 50% вагаються з цього приводу і лише 9,21% опитаних налаштовано замовляти іншим виконання навчальних та кваліфікаційних завдань. Беручи до уваги те, що всі респонденти є першокурсниками, такі результати можуть свідчати як про дійсно бажання студентів самостійно виконувати роботи, так й про відсутність власного досвіду.

Питання № 7, в якому йдеться про вимагання хабарів з боку викладачів, має найнижчий середній бал (0,58); саме цей прояв академічної недоброчесності найбільше засуджується студентами. Більше ніж половина опитаних (53,95%) дуже засуджують вимагання хабарів з боку викладачів при проведенні екзаменів та заліків; 34,21% вагається, і тільки 11,84% (9 студентів) цілком терпимо ставиться до цього та не засуджує таку практику.

Узагальнення відповідей шляхом підсумовування балів за відповіді на питання анкети «Толерантність до академічної недоброчесності» дало можливість розподілити досліджуваних на три групи – із високим, середнім та низьким рівнем толерантності до академічної недоброчесності.

Таким чином було встановлено, що досліджувані вибірки *високу толерантність до академічної недоброчесності* (сума балів за анкету в діапазоні від 8 до 14) мають 27 осіб (35,53%). Ці студенти найбільш поблажливо ставляться до

порушення принципів академічної доброчесності: списування, «шпаргалки», плагіат, замовні кваліфікаційні роботи тощо – для них є прийнятним способом розв'язання навальних труднощів; як правило, вони зовсім не засуджують намагання інших студентів дістати бажані оцінки нечесним шляхом, вважають таку поведінку за норму.

Найбільша кількість опитаних – 32 особи (42,11%) *массередній рівень толерантності до академічної недоброчесності* (сума балів за анкету в діапазоні від 5 до 7). Їх позиція характеризується двоїстістю – з одного боку вони не схвалюють недоброчесність у навчанні, з іншого – намагаються виправдати таку форму поведінки. За відсутністю достатньої мотивації та у ситуаціях, коли їм важко самостійно розв'язати контрольне завдання, скласти екзамен, або виконати кваліфікаційне дослідження, такі студенти схильні до недоброчесних прийомів здобуття потрібного їм результату оцінювання.

Низький рівень толерантності до академічної недоброчесності (сума балів за анкету в діапазоні від 0 до 4) діагностовано у 17 студентів (22,37%). Саме таку позицію іноді визначають як близьку до нульової терпимість до недоброчесності, корупції, шахрайства, плагіату тощо. Такі студенти намагаються вчитися спираючись на власні інтелектуальні зусилля, практично не користуються «шпаргалками» та замовними роботами, прагнуть уникати плагіату та списування, налаштовані не вдаватися до фальсифікації звітів та результатів дослідів, вонизасуджують хабарництво та інші види академічного шахрайства, позитивно сприймають можливість застосування різного роду покарань до порушників принципів академічної доброчесності.

Щоб простежити зв'язок між емпірично встановленими рівнем толерантності до академічної недоброчесності та самооцінкою і рівнем домагань студентів, усіх досліджуваних було згруповано за цими ознаками (див. табл. 2). Виявлено, що більшість студентів із низькою самооцінкою мають високий (75%), або середній рівні толерантності до академічної недоброчесності (25%), водночас серед досліджуваних із заниженими самооцінкою та рівнем домагань немає жодного студента, якій мав би низький рівень толерантності до

академічної недоброчесності. Зважаючи на те, що осіб із низькою самооцінкою серед вибірки було дуже мало (всього 4 особи), ця тенденція потребує перевірки на більшій кількості досліджуваних.

Таблиця 2

Розподіл студентів за рівнем толерантності до академічної недоброчесності та рівнем самооцінки (n=76)

Рівень самооцінки (середній бал)	Толерантність до академічної недоброчесності (сума балів за анкетною)						Разом	
	Висока (8-14)		Середня (5-7)		Низька (1-4)		n	%
	n	%	n	%	n	%		
Занижена (0-51)	5	62,5	3	37,5	0	0	8	100
Нормальна (52-79)	14	31,11	20	44,44	11	24,44	45	100
Завищена (80-100)	8	34,78	9	39,13	6	26,09	23	100
Разом	27	35,53	32	42,11	17	22,37	76	100

Серед осіб із середнім рівнем самооцінки найменшою є частка тих, хто має низьку толерантність до академічної недоброчесності (8,33%), а найбільшою – тих, хто має середній рівень доброчесності. Особи із високою та дуже високою (завищеною) самооцінкою найчастіше мають середній або низький рівень толерантності до недоброчесності, разом із тим в цієї підгрупі так само багато студентів із високою толерантністю до недоброчесності, що свідчить про вплив на прояви академічної доброчесності та на толерантність до недоброчесності також і других, не досліджуваних нами чинників.

Невипадковим здається той факт, що 16 студентів (94,12%) з 17 досліджуваних, які виявили низьку толерантність до недоброчесності, показали високу (8 осіб) та дуже високу (8 осіб) самооцінку. Лише один студент із низькою толерантністю має середню самооцінку, та жодного, якій би мав занижену. За результатами дослідження наочно простежується зв'язок між толерантністю до академічної недоброчесності та самооцінкою

студентів. Студенти, які налаштовані на порядну навчальну діяльність та мають близьку до нуля толерантність до академічного шахрайства або корупції, мають водночас й високу самооцінку та рівень домагань, вони впевнені у своїх здібностях самостійно та чесно здобути вищу освіту.

В досліджуваній вибірці виявлений достовірний зв'язок між рівнем самооцінки та рівнем домагань (коефіцієнт кореляції Пірсона $r = 0,62$). Тому результати отримані в процесі групування вибірки за рівнем домагань та рівнем толерантності до академічної не доброчесності схожі із результатами групування за самооцінкою. Дані щодо розподілу студентів за рівнем домагань та рівнем толерантності до академічної недоброчесності представлено на рис. 1.

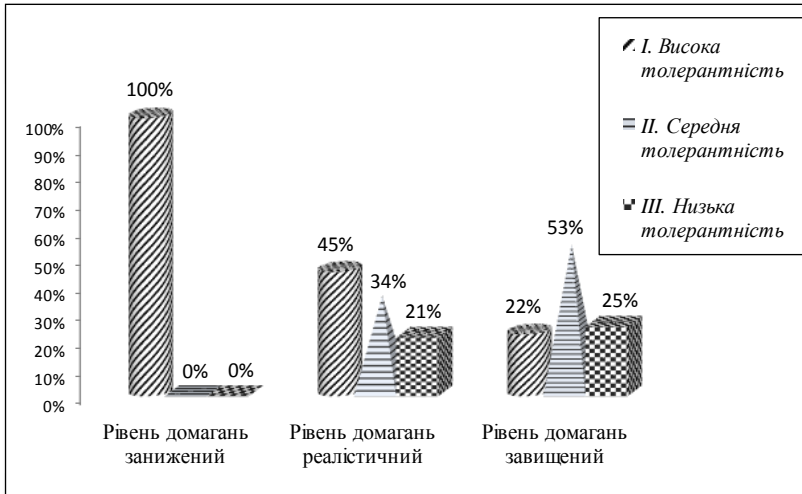

Рис 1. Розподіл студентів із різним рівнем домагань за толерантністю до академічної недоброчесності (у %)

На рис. 1 наочно видно, що відсоток студентів із високою толерантністю до академічної недоброчесності послідовно знижується від 100% у осіб із заниженим рівнем домагань до 45% серед осіб із реалістичним рівнем домагань та до 22% серед осіб із завищеним рівнем домагань. Також, відповідно до зростання рівня домагань, зростає й кількість осіб, що мають середню або низьку толерантність до академічної недоброчесності.

Зважаючи на отримані результати, можна зробити висновок, що наше припущення щодо наявності зв'язку між самооцінкою, рівнем домагань та ставленням студентів до академічної недоброчесності цілком є вірним, але потребує перевірки на більшій вибірці та з урахуванням більшого переліку чинників. Надійне доведення виявленої тенденції потребує більш комплексного, розгорнутого та поглибленого емпіричного дослідження чинників толерантності до академічної недоброчесності.

Результаті дослідженні вказують на існування складних та непрямолінійних зв'язків між самооцінкою, рівнем домагань та академічною поведінкою студентів. Так, частина студентів, які мають високу толерантність до недоброчесності, водночас дуже високо оцінюють себе та мають реалістичний або завищений рівень домагань. На нашу думку, це можна пояснити тим, що доброчесність у навчанні для них та їхнього оточення не включена у систему ціннісних критеріїв, за якими варто було би вимірювати власні досягнення, життєві перспективи, або можна було би здобути авторитет серед однокурсників. Зміцнення зв'язку між доброчесністю у навчанні, самооцінкою та рівнем домагань можна очікувати за умов, коли доброчесність буде сприйматися безумовною цінністю як самим студентом, так й університетською спільнотою, коли соціальною та груповою нормою стане нульова толерантність до будь-яких спроб отримати незаслужену оцінку.

Висновки та перспективи подальших розвідок.

Академічна недоброчесність є досить поширеним явищем у вітчизняній вищій освіті, що підтверджується результатами проведених емпіричних досліджень. Разом, з тим, не зважаючи на те, що студенти знаходяться у схожому соціальному освітньому середовищі, рівень їхньої толерантності до академічної недоброчесності є дуже різним. Встановлений факт неоднорідності студентів за ознакою «рівень толерантності до академічної недоброчесності» дозволяє зробити висновок про суттєвий вплив на прояви академічної доброчесності не лише зовнішніх – соціальних та організаційних факторів, а й внутрішніх психологічних чинників, розуміння яких відкриває шлях до використання, поряд із адміністративними, також й

психолого-педагогічних методів у боротьбі за академічну доброчесність студентів.

Ми припустили, що існує зв'язок між самооцінкою, рівнем домагань студентів та їх толерантністю до академічної недоброчесності. Студенти, які мають занижений рівень домагань та самооцінки, із більшою вірогідністю схильні до високої толерантності по відношенню до академічної недоброчесності. В той же час, більшість осіб із середньою та низькою толерантністю до академічної недоброчесності мають реалістичні або завищені рівні самооцінки та домагань. Проведене емпіричне дослідження самооцінки, рівня домагань та академічної доброчесності в цілому підтвердило дане припущення. Для дослідження було використано методику прямого само оцінювання Дембо-Рубінштейн (у модифікації А. М. Пріхожан) та авторську методику «Толерантність до академічної недоброчесності», яка дозволила оцінити загальний рівень толерантності студентів до академічної недоброчесності та виявити їх ставлення до її окремих ключових показників.

Разом з тим, не встановлено статистично достовірного прямолінійного зв'язку між досліджуваними факторами. З'ясовано, що є суттєвий відсоток студентів, які виявляючи високу толерантність до недоброчесності, водночас мають високий рівень домагань та самооцінки, що вказує на наявність також інших чинників впливу на рівень толерантності студентів до академічної недоброчесності.

Перспективу подальшого дослідження бачимо у таких напрямках: перевірі виленої тенденції на більшій вибірці; удосконаленні методичного інструментарію емпіричного дослідження; розширенні переліку чинників, що аналізуються.

Список використаних джерел

- Академічна чесність як основа сталого розвитку університету : монографія / за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова ; Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики». Київ : Таксон, 2016. 234 с.
- Вища освіта в Україні: громадська думка студентів (2015). Загальнонаціональне опитування студентів / Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва, фірма «Юкрейніан соціолоджі сервіс». URL: <http://dif.org.ua/article/vishcha-osvita-v-ukraini-gromadska-dumka-studentiv>.

- Гнезділова К. М. Академічна чесність як цінність корпоративної культури університету. *Вісник Черкаського університету: Педагогічні науки*. Вип. 14. 2016. С. 23–30.
- Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
- Ковальчук О. С., Потапюк Л. М. Забезпечення академічної чесності у вищих навчальних закладах: міжнародний досвід. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. Педагогічні науки. 2017. № 1 (13). С. 21–26.
- Меркулова О. П., Даниленко А. С. Психологические предпосылки студенческого плагиата. *Высшее образование в России*. 2014. № 4. С. 114–121.
- Прихожан А. М. Диагностика личностного развития детей подросткового возраста. Москва : ПЭБ, 2007. 56 с.
- Селигман Мартин Э. П. Новая позитивная психология: Научный взгляд на счастье и смысл жизни. Москва : София, 2006. 368 с.
- Сивак Е. В. Преступление в аудитории. Детерминанты нечестного поведения студентов (плагиата и списывания). Препринт WP10/2006/06. Серия WP10 (Научные доклады лаборатории институционального анализа). Москва: Изд. дом ВШЭ. 44 с. URL: http://lia.hse.ru/data/076/590/1239/WP10_2006_06.pdf
- Тодорова І. С. Вплив академічної етики на формування особистості майбутнього фахівця. *Якість вищої освіти: сучасні тенденції та перспективи розвитку освітньої діяльності вищого навчального закладу* : матеріали XII Міжнар. наук.-метод. конф. (м. Полтава, 18–19 лют. 2016 р.). Полтава : ПУЕТ, 2016. С. 282–284.
- Ульянова Г. О. Психологічні особливості плагиату та його зв'язок з творчими здібностями особистості. *Наука і освіта*. 2017. № 9. С. 88–93.
- Шмелева Е. Д. Академическое мошенничество в современных университетах: обзор теоретических подходов и результатов эмпирических исследований. *Экономическая социология*. 2015. Т. 16, № 2. С. 55–79. URL: <http://ecsoc.hse.ru/2015-16-2.html>

References

- Finikov, T. V., & Artiukhov, A. E. (Eds.). (2016). *Academichna chesnist yak osnova stalogo rozvytk uuniversitytetu [Academic integrity as the basis of sustainable development of the university]*. Kyiv: Takson [in Ukrainian].
- Hnezdilova, K. M. (2016). Akademichna chesnist yak tsinnist korporatyvnoi kultury universytetu [Academic honesty as university corporate culture]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu: Pedagogichni nauky [Bulletin of Cherkasy University: Pedagogical Sciences]*, 14, 23-30 [in Ukrainian].

- Kovalchuk, O. S., & Potapyuk, L. M. (2017). Zabezpechennya akademichnoyi chesnosti u vyshchyykh navchal'nykh zakladakh: mizhnarodnyy dosvid [Ensuring Academic Integrity in Higher Educational Establishments: International Experience]. *Visnyk universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seriya «Pedahohika I psykholohiia»*. *Pedahohichni nauky [Alfred Nobel University Bulletin. Series "Pedagogy and Psychology". Pedagogical sciences]*, 1(13), 21-26 [in Ukrainian].
- Law of Ukraine "Higher Education Act" (issued 01.07.2014. Number 1556-VII). Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> [in Ukrainian].
- Merkulova, O. P., & Danilenko, A. S. (2014). Psikhologicheskie predposylki studencheskogo plagiata [Psychological background of student plagiarism]. *Vyssheye obrazovaniye v Rossii [Higher education in Russia]*, 4, 114-121 [in Russian].
- Prikhozhan, A. M. (2007). *Diagnostika lichnostnogo razvitiia detei podrostkovogo vozrasta [Diagnosis of personal development of adolescent children]*. Moscow: PJeB [in Russian].
- Seligman, Martin E. P. (2006). *Novaya pozitivnaya psikhologiya: Nauchnyy vzglyad na schast'ye i smysl zhizni [New Positive Psychology: A Scientific View on Happiness and the Meaning of Life]*. Moscow: Sofia [in Russian].
- Shmeleva, E. D. (2015). Akademicheskoe moshennichestvo v sovremennykh universitetakh: obzor teoreticheskikh podkhodov i rezul'tatov empiricheskikh issledovaniy [Academic Dishonesty in Modern Universities: A Review of Theoretical Approaches and Empirical Findings]. *Ekonomicheskaya sotsiologiya [Journal of Economic Sociology]*, 16, 2, 55-79. Retrieved from <http://ecsoc.hse.ru/2015-16-2.html> [in Russian].
- Sivak, E. V. (2006). *Prestuplenie v auditorii. Determinanty nechestnogo povedeniya studentov (plagiata i spisyvaniya) [Crime in the Classroom. Determinants of Dishonest Behavior among Students (Plagiarism and Cheating)]*. HSE Working Paper WP10/2006/06. Seriya WP10 (Nauchnye doklady laboratorii nstitutsional'nogo analiza). Moscow: HSE Publishing House. Retrieved from http://lia.hse.ru/data/076/590/1239/WP10_2006_06.pdf [in Russian].
- Todorova, I. S. (2016). Vplyv akademichnoyi etyky na formuvannya osobystosti maybutn'oho fakhivtsya [Influence of academic ethics on the forming a personality of a future specialist]. *The quality of higher education: current trends and prospects of development of educational activities higher education institution: materials of the XII International scientific-technical conference (Poltava, 18-19 Feb., 2016)*, (pp. 282-284). Poltava [in Ukrainian].
- Ulianova, H. O. (2017). Psykholohichni osoblyvosti plahiatu ta yoho zv'язok z tvorchymy zdbnostiamy osobystosti [Psychological

peculiarities of plagiarism and its correlation with creative abilities]. *Nauka i osvita [Science and Education]*, 9, 88-93 [in Ukrainian].

Vyshcha osvita v Ukraini: hromadska dumka studentiv [Higher education in Ukraine: public opinion of students] (2015). Zahalnonatsionalne opytuvannia studentiv / Fond "Demokratychni initsiatyvy" imeni Ilka Kucheriva, firma "Tukreiniian sotsiolodzhi servis". Retrieved from <http://dif.org.ua/article/vishcha-osvita-v-ukraini-gromadska-dumka-studentiv> [in Ukrainian].

I. Todorova

PSYCHOLOGICAL FACTORS OF STUDENTS TOLERANCE OF ACADEMIC DISHONESTY

Article deals with the problem of the student's attitudes towards the academic dishonesty and the psychological factors associated with it. The fact of the heterogeneity of students within the university and the academic groups by the indicators "level of tolerance to academic dishonesty" was revealed, this suggests that significant influence on the manifestations of academic integrity has not only external (social and organizational) factors but also psychological individual factors. Understanding these internal factors of tolerance for academic dishonesty opens the way to use not only administrative methods in the struggle for academic integrity of students but also the psychological and pedagogical methods.

The author's questionnaire "Tolerance to Academic Dishonesty" was used for the first time; it allowed determining the tolerance of students towards the separate key indicators of academic dishonesty and as a result, to assess their general level of the tolerance to academic dishonesty as high, middle or low.

Empirically, the hypothesis about the existence of a link between the self-esteem, the aspirations level and the tolerance to academic dishonesty of the students was tested and confirmed. The students with a low level of aspiration and self-esteem are more likely to be more tolerance to dishonesty.

Key words: *academic integrity, tolerance to academic dishonesty, self-esteem, aspirations level, cheating, plagiarism, higher education.*

Надійшла до редакції 30.05.2019 р.